

ՊԱՅՄԱՆՔ

Տարեկան գին Կ. Պոլսոյ համար 150 դր.
» Գաւառաց » 160 »
» Օտար երկիրներու » 180 »
վեցամեայ Կ. Պոլսոյ » 73 »
» Գաւառաց » 80 »
Իւրաքանչիւր թերթի գին 60 փր.
Մանուցման տողը մէկ անգամի հա-
մար 2 դուրուշ, երկու անգամի հա-
մար 60 փարայ, աւելի անգամնե-
րու համար 40 փարայ:

Լ Ր Ա Գ Ի Ր

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱԶԳՅՈՒՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

ԱԶԳ

Լրագրոյ տպարանին մէջ տպագ-
րական ամսն միջոց եւ գործիք պատ-
րաստ գտնուելով, կը ծանուցանենք
յարգոյ հասարակութեան թէ գիրք,
տետրակ, շրջաբերական, յայտարա-
րութիւն, ծանուցում, տոմարի քուէ-
թուղթ եւ այլն կը տպուին արժան
գնով եւ մաքուր վայելուչ ու անվնաս
տպագրութեամբ:

ԽՈՅՏԱՆԴՆՈՒՊՈՒՄ 14 ՄԱՐՏ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Հռոմէական արքունիքը կաթոլիկ
տէրութիւնները կը յուզէ: Աւստրիոյ
արտաքին գործոց պաշտօնեայ Պոյսթ
կոմսն ալ ծանուցադիր մը զրկեց ի Հը-
ռոմի, ուր յայտարարութիւն կ'ընէ որ
թէպէտ ասանկ կրօնական վարդապե-
տութիւններ հրատարակելու մասին
պետութիւնը միջամտելու իրաւունք
չունի, բայց կը յարէ թէ տարբեր բան
է երբոր եկեղեցին մշտնջենական մեծ
գերիշխանութիւն մը պահանջելու ել-
նէ պետութեան վրայ, եւ աշխարհա-
կան իշխանութեանց դրած օրէնքնե-
րը հպատակաց հնազանդութեան ար-
ժանի ըլլալը կամ չ'ըլլալը որոշելու ի-
րաւունքը յախտակէ: « Գաղղիա-
բար, կ'ըսէ, ընդհանրական ժողովոյ
ներկայացած քան եւ մէկ կանոնաց
նպատակն այս է, որուն կուսակցու-
թիւն մը (անդալալեւնականութիւնը)
չերմ պաշտպան կը կանգնի: Բայց
այսպիսի անընդունելի սկզբունք մը
հաստատելէ ալ դժ չ'ըլլալով յիշեալ
կանոնները մինչեւ անդամ արդի քա-
ղաքակրթ պետութեանց հիմնական
օրինաց մեծ մասը սխալ ու մարդկան,
մէկ խօսքով՝ նըղիւնալ կը հռչակեն: Օ-
րինակի համար, յիշեալ կանոնները՝
կրօնի պաշտօնութիւնը, մամուլ պաշ-
տութիւնը, դատարարական արա-
տութիւնը, քաղաքային ամուսնու-
թիւնը, կրթին պատժական օրինաց
ներթարկութիւնը, եւ ուրիշ բազմա-
թիւ օրէնքներ Աստուծոյ եւ անոր ե-
կեղեցւոյն կանոնաց հակառակ կը
համարին: Արդ երթալերով որ այս
կանոններն ընդհանրական ժողովն ըն-
դունին, Գաղղիոյ համար այնչափ
մեծ վտանգ մը չ'կայ, քանզի Հռոմիոյ
նըղիւն սկզբունքներն արդէն դարձ-
մը ի վեր երկրին օրինաց կարգն ան-
ցած են հոն, եւ ընդհանուր հաւա-
նութեամբ անվտանգ կը մնան. բայց
Աւստրիոյ մէջ օրէնգրութիւնը գեւ-
որ ճանչա՞ծ է Գաղղիոյ մէջ ի վնաս
մտած օրէնքներուն գործադրութեան
հարկը, ուստի անոնց դէմ կ'երակա-
նաց, յարուցանելիք ընդդիմութեան
հետեւանքն աւելի ծանր կրնայ ըլլալ:
Այս պատճառաւ համար Աւստրիական
կառավարութիւնը Հռոմի արդէն

ծանուցած է եկեղեցւոյ եւ պետու-
թեան մէջ ծագած վէճի մը վնասա-
կար արդարեւ: Եկեղեցին ինչ հրա-
մաններ ալ որ տայ, Աւստրիական ատ-
եանները չ'են կրնար մեղմութեամբ
դատել զանոնք, որք օրինաց հակա-
ռակ կը վարուին կամ ուրիշներն ալ
կը խրախուսեն հակառակ վարուելու:
Ասոր վրայ յաւելցնելու է նաեւ այս՝ որ
Աւստրիական եպիսկոպոսաց մեծագոյն
մասը յիշեալ կանոնաց հակառակ են,
ուստի եթէ կանոններն ընդունուին, ե-
պիսկոպոսք երկու դժուարին կա-
ցութեան մէջ պիտի գտնուին, կամ
զանոնք ընաւ չ'պիտի հրատարակեն,
կամ եթէ հրատարակեն իրենց խղ-
ճին դէմ պիտի գործեն: Եւ անվտան-
գի է որ շատ պատճառներ կան անհա-
ճոյ վախճան մը երեւան հանելու: Հե-
տեւաբար Հռոմ պէտք է դիպչէ կի-
նայ քաղաքակրթ աշխարհի դէմ պա-
տերազմ հրատարակելէ: »

Բայց կաթոլիկ տէրութեանց այս
տեսակ յանդիմանութեանց հակառակ
Պոպական արքունիքը քոսն եւ մէկ
կանոններն եպիսկոպոսաց ջրուեր, եւ
մինչեւ մարտի 17 պայմանաժամ տուել
է եղբի իրենց դիտողութիւնները ներ-
կայցնելու: Անպաշտականութեան
վարդապետութիւնն ալ նոյն կանոնաց
հետ ի միասին վիճաբանութեան պի-
տի դարուի:

Մէմօրիալ Տիբուսմիթիք լրագիրը
կը ծանուցանէ թէ Տարիւ կոմսին ծա-
նուցադրին պատասխանը Հռոմէն զըր-
կուեր է: Բայց հեռագիրն ընդհակա-
ռակն լուր կուտայ թէ պապական ար-
քունիքը Գաղղիոյ կառավարութեան
առաջարկութիւնը չ'ընդունել:

Հռոմի մէջ Պապը եկեղեցական
զարգերու մեծ արուեստահանդէս մը
բացաւ, եւ այս առթիւ առեւտրա-
կան գործոց պաշտօնեայ կարգինալ
Պէրարտի փոքրիկ ատենախօսութիւն
մ'ընելով, Պապը՝ որ աշխարհական
թագաւորէ մը ոչինչ տարբեր արուես-
տահանդէսին մէջ արքունական դա-
հի մը վրայ նստած էր, պատաս-
խան տալով բաւ թէ գեղարուեստ-
ները չ'են կրնար վեմանալ եւ ուղ-
նուանալ առանց կրօնական զգացման:
Յետոյ նորին Սրբութիւնն արուեստա-
հանդէսին բոլոր սրահները շրջեցաւ
եւ զըրուած զարդերն աչքէ անցուց:

Գաղղիոյ նոր պաշտօնէութիւնիւր
համարումը կ'աւելցնէ եւ նոյն իսկ Պ.
Էմիլ Տը Ժիրարտէն կը պարտաւորի
խոստովանիլ թէ Պ. Էմիլ-Օլիվիէ իւր
բոլոր նախորդներէն աւելի ապահովեց
դաղդիական ազգին խօսելու եւ դը-
րելու ազատութիւնը: Բայց Արկադ-
եան ըստած կուսակցութիւնը, որ ներ-
կայ պաշտօնէի պաշտականութիւնը
չափաւանց կը դռնէ, զանոնք կայսեր
կառավարելի ընելու կ'աշխատի: Օրէ-
նական միտումներն ունենալու ամբաս-
տանութիւններ ընելով պաշտօնէից վրայ:

Օրէնսդիր ժողովը քանի մ'օր դադա-
րումէ ետեւ դարձեալ գումարեցաւ,
բայց կարեւոր վիճաբանութիւններ չե-
ղան: Լըհոն կոմսն Ալէքսիի գործոց
վիճակին վրայ խնդիր մը ներկայացոյց,
որ յիշեալ գաղթականութեան մէջ
զինուորական կառավարութեան դը-
րութեան բարձումը կը պահանջէ:

Բեղաւորութիւն կը գրեն թէ անդ-
եալ յունկար ամոց մէջ Համբիկերական
գաւաղութեան մը պատճառաւ ձեր-
բակալ եղած անձանց մեծ մասն ար-
ձակուած են, բայց անոնցմէ շատին
թուղթ մը ստորագրել արուեր է, որ-
պէս զի քննութիւն եղած տեղերը չը
կ'ենան: Հարիւր հինգ հոգի, որոց մէջ
քանի մը զինուորական հրամանատար-
ներ ալ կան, տակաւին քննութեան ներ-
քեւ են: Դաւադրաց անընդհատ մե-
քենայութեանց պատճառաւ ներքին
գործոց պաշտօնեայն որոշեր է որ բա-
ւորեկաց աղտոտութիւն տուող 1863
փետր. 13 ի նշանակական հրովարտա-
կը նորէն հրատարակուի Բուսիոյ ամեն
գաւառաց մէջ, եւ ասոր համար յիշ-
եալ հրովարտակէն 50,000 օրինակ տը-
պագրուեր է:

Թայմը լրագիրը հետաքրքրական
յօդուած մը կը հրատարակէ Ամերի-
կայի Մօրմոններուն վրայ, որք Միաց-
եալ Նահանգաց մէջ այս օրերս ե-
րեսիտիստական ժողովին ուշադրու-
թիւնը հրաւիրած են, եւ իրենց վի-
ճակը դրեթէ նոր խնդիր մ'եղած է:
Քանի մ'ամէն, կ'ըսէ թայմը, մեր
օրերուն այս արտաքոյ կարգի երեւոյ-
թը, այսինքն Մօրմոնական բաղմակը-
նութիւնն անհետ պիտի ըլլայ: Մօրմո-
նականութիւնն իբրեւ նոր կրօնք մը,
նոր Յայտնութիւն մը երեւան ելաւ, եւ
բաղմակութեան ու երկրին հեռաու-
րութեան չորհրհի կրցաւ քիչ մը ծաղ-
կիլ յիշենց Մարգարէն էր ձօ՞ւմիթ,
որոյ աշակերտներն 1847 ին իլլինոյսի
գաւառին մէջ կը բնակէին: Բայց այն
ատենները ժողովուրդը չ'ուզելով իր
մէջ այնպիսի աղանդ մ'ընդունիլ, կը-
ռւի մը ծագեցաւ, եւ « վեյլին ա-
ւուրց սուրբերը », ինչպէս Մօրմոնք
կը կոչեն իրենք զիրենք, անկէ վը-
ւընտուելով, իւթահ ըստած երկիրը
զայնի, որ մեծ անապատով մը Միաց-
եալ Նահանգներէն բաժնուած էր.
ուստի իրենց հասարակապետութեան
հպատակութիւնն առաւել անուանա-
կան էր՝ քան թէ իրական: Մարգարէն
յաջորդը Պրիսմ Երն, Մօրմոնաց նա-
խագահն է բացարձակ իշխանութեամբ
իրրեւ Պապ, Մարգարէ, կամ Մու-
թան. եւ թէպէտ օրէնսդիր ժողո-
ւոյ անուն մը կայ, բայց կազմակերպ-
եալ ժողով մը չ'է, այլ ամեն Մօրմոն
անոր անդամ կը համարուի: Մարգա-
րէին տպարանքը՝ Տապանակ ուխտին
Տաճարը եւ միանդամայն կառավա-
րութեան ատենան է: Բնականաբար

քրիստոնէութեան եւ քաղաքակրթու-
թեան հաւատարմայն ատելի աղանդի
մը այսպէս անկախ գաղթականութիւն
մը հաստատելը չ'էր կրնար առանց ու-
շադրութեան մնալ, հետեւաբար
Մօրմոնները խափա գաղտնաբարուե-
ցան, մեծ հասարակապետութեան ե-
րեսիտիստական ժողովին մէջ, ուր
ըսողներ ալ եղան թէ « Բաղմակը-
նութիւնը Մատանային հնարած մէկ
« չարիքն է, որ սպանութեան, կը-
« ուսպաշտութեան եւ ամեն տեսակ
« գարշելի բաներու կ'աջակցի: »

Կերեւի որ իւթահ մէջ ալ այն-
պէս եղած է: Մօրմոնականութիւնն
ուրացողները մահաւամբ կը պատժե-
ւէին: Մօրմոնները մինչեւ հիմա ի-
րենց կրօնքն ընդունողներուն իրենց
մէջ տուն, հող, եւ հոն երթալու մի-
ջոցներ կուտային. ուստի Ամերիկայ նոր
հասնող գաղթականներն շատերն այս
գիւրութիւններն ընդունելով, կեր-
թային իրենք ալ « սուրբերուն » թի-
ւը կուսեցնէին: Իւթահ հասանել ետեւ
իրենց գործն էր՝ աղօթել եւ երկրա-
դործութիւն ընել: Բայց եթէ իրենց
խիղճը վրդաւրդով ետ դառնալ ուզէին,
անկարելի էր, քանզի սուրբերուն քա-
ղաքը մանուշ ալ գտնա չ'էր կրնար ել-
նել: Փոքրիկ կառկած մը բաւական էր
կասկածելուն վրայ մահ հրաւիրել. եւ
ի ներքուստ բռնութիւնը, յարտա-
քուստ ալ մեծ անապատը: Մօրմոննե-
րուն երկիրն աշխարհէն առանձնաց-
եալ տեղ մը կընէին: Բայց Միացեալ
Նահանգները քաղաքային պատերազ-
մէն ետեւ մինչեւ խաղաղական Ռիվի-
անտա մեծ երկաթուղի մը շինեցին,
որ ճիշդ իւթահի անապատէն: Եւ մօր-
մոններուն մայրաքաղաքը՝ Մօթ-Լէյք-
Սիթիէն 30 մղոն հեռու էն կանցնի, որով
Տապանակ Ռիւստին եւ « վեյլին ա-
ւուրց սուրբերուն » ամբողջ գաղտնա-
ծածուկ տեղ մը չ'են:

Երեսիտիստական ժողովը ներկա-
յացած օրինաց ծրագիրը Մօրմոնները
գրչի հարուածով մը կը ջնջէ, եւ իրբեւ-
բաղմակին՝ զանոնք քաղաքացիու-
թեան ամեն իրաւունքէ եւ արտօնու-
թեան կը զրկէ: Մօրմոնները պիտի հը-
նազանդին այս ծրագրին: Գիւնդ-
րութիւնը թէպէտ յիմարութիւն կը
թուի, բայց կերեւի թէ Սուրբերը գի-
մարդութեան կը սպառնաւորին: Մօր-
գարէն արդէն 8000 չարի մոլեռանդ-
հրացանակներն ունի, եւ իր գլխուն
գալիքը նախատեսելով՝ երկու հարիւր
քարովի ալ զրկեր է նահանգները, որ
երթան ժողովուրդն աշակերտեն: Այս
գաղտնաբար շատերուն ծաղրելի կըը-
նայ թուիլ, կըսէ թայմը, բայց որով-
հետեւ Ամերիկացիք մեծապէս յար-
եալ են կրօնական աղտոտութեան ուս-
տի հարտար քարոզչի մը կրնայ մօրմո-
նականութիւնը պաշտպանել իրբեւ
մանաւոր աղանդ մը: Ամերիկացիք
կրնան քաղաքացիներուն թոյլ տալ

մօրմօնական ըլլալու, բայց չեն կրնար ներել որ անոնց աղանդին իշխանութիւնը պետութեան գէմ դայ Կ. Վերջապէս մօրմօնականութիւնը տալիս պիտի մէջ է, որ հաւանականաբար անոր մահու հարուած մը պիտի ըլլայ:

Պապական արքունեաց արեւելեան կաթողիկոսներուն վարդապետ իրաւանց վարդապետ ըլլալով իշխանները, եւ մանաւանդ Գաղղէացի պատրիարքին վարդապետ ըլլալով իշխանները, եւ Ասորի կաթողիկոսներուն ալ զայլովքը շարժեցին, ուստի անոնց կողմանէ ալ բողոքային նստակներ եւ հեռագրեր կը տնդան 'ի Հռոմ':

Քուրդի 8 Օրիւն լրագրին Հռոմ մէն գրուած նամակ մը կը պատմէ թէ Պապը բարեկամաստիք քարոզող արքային միջոցաւ յիշեալ ժողովոյն մասին կտրեւ հրաման զի կը Գաղղէացի պատրիարքին, որ կրած տառապանքը պատճառաւ հիւանդոտ վիճակի մէջ է եղեր:

Գաղղէացի Պատրիարքը Պապին հրամանը լսելէ ետեւ, առակ մը պատմելով պատասխանեց թէ ժամանակաւ ուղեւորին մէկն առաջակներէ կողոպտուելով՝ երբ որ վրան մէկ շապիկ մը միայն մնացած էր ճամբան կը շարունակէր, դէմն երկու աւազակ ալ ելելու եւ գաղտնիքով քաշելով մէկը պահանջէր է որ շապիկն ալ հանէ, եւ միւսն ալ չհանելու հրաման տուեր է, ինչը ուղեւորն ալ չեղը միւսն ալ մահուան սպառնալիքով իրմէ երկու հակառակ բան կը պահանջէր, ուստի ինք նախամեծար կը համարէր իւր շապիկով սպաննուելը քան թէ մերկ: Եւ ալ յարեւ է ինչը ծերունին, ճիշտ նոյն վիճակին մէջ կը գտնուի: ազգա կը պահանջէ որ իւր եկեղեցական արտօնութիւնները հաստատ պահէ: Ս. Պապն ալ կը հրամայէ որ զոհեմ: Եւ նախամեծար կը համարէր եկեղեցւոյն դոնէ՝ մնացեալ իրաւունքները չ'զոհելով մեռնիլ:

Ասոր վրայ բարեկամաստիք քարոզող Գաղղէացի պատրիարքը յանդիմանելով թէ Պապը առաջակներուն կը նմանցնէ, բարկութեամբ ձգեւ դադարէ:

Հռոմեացիք քահանայ մը ընդհանրական ժողովին՝ պատճառաւ Հռոմի գտնուելով, իրենց արդիւնները իրենց լրագրին նամակ մը գրած է, որուն մէջ կը ծանուցանէ թէ Հռոմի Ս. Օգոստինոս եկեղեցւոյն մէջ հետեւեալ մատենները պահուած են, որք ջերմեանդ կաթողիկոսներու ցոյց կը տրուին:

1. Յուդա խաղաղութեան ինքնաշարժութեամբ համար գործածած շուանը:

2. Գաբրիէլ հրեշտակապետին թեւերը, զոր ինքը տուեր է Գրիգոր Է. ըգ Պապին:

3. Պետրոս առաքելոյն զբրիտոս ուրացած ժամանակ խօսող քաղաքին բերդը (կալիկ):

4. Կարմիր ծովուն ջրերը երկուքի բաժնելու համար Մովսէս մարգարէին դրածած դաւաղանը:

5. Նոյ նահապետին մորուքը:

6. Յակոբ նահապետին երանգին մէջ տեսած սանդուղքին՝ ռաբբէնէն մէկը:

Գաղղիական լրագիր մ'այս դարմանալի ցոյնը հրատարակելէ ետեւ, որուն մէջ բաղաժամու էշուն պոչը կամականջը միայն պակաս է, կաւելընէ թէ Վովթէր Գրիտոսի թշնամութեան մնացած եւ Գաղղիոյ վանքերէն մէկուն մէջ պահուած մատենքին վաւերականութեանը հաւատալ չուղեւորն համար նորոգելու է:

ՀԱՅԿԱԳՐԱՆՈՒՐ

Փարիզ 21 մարտ
Ալթէրի ընդհանուր կառավարիչ Մար Մահան մարաշախան հրաժարականը կը տուողով:

Բիէր Պոնաբարթ իշխանին հարցաքննութիւնը Թուրքի մէջ սկսաւ:

Գաղղիոյ պաշտօնէից մէջ կատարուող համաձայնութիւն կայ բոլոր ներքին գործերու հետ: Այս վերջինից վրայ Բրուսիոյ տէրութիւնն ալ Գաղղիոյ համակարծիք է: Երկար ժամէ թէ Պապը կաթողիկոսութեանը կողմէն դեպքան չալտի ընդունի ընդհանրական ժողովին մէջ:

Հռոմի գաղղիական դեսպան Տը Պանիլ Մարքիզը Փարիզ հասաւ:

Կայսեր մէկ պատգամախօսութիւնը կը հրաւիրէ պաշտօնէականները, որ ծերակուտին օրինաց ծրագրի մը ներկայացնեն: Օրէնսդրական իշխանութիւնն երկու մեծ ժողովներուն մէջ բաշխելով, եւ գաղղիական ազգին սահմանադրական իշխանութեան մէջ ունենալիք բաժինն անոր վերադարձնելով:

Փարիզ 22 մարտ
Ար հաստատուն թէ ձէմի վաշան եւ Բօրթուկալի դեսպանը՝ Տաճկաստանի եւ Բօրթուկալի վաճառականութեան եւ նաւարկութեան դաշնագրութիւն մը վստահացուցեր են:

Լոնտոն 23 մարտ
Իրլանտայի մէջ կենաց ապառքութեան համար խորհրդարանին առաջարկած ծրագրին երկրորդ անգամ կարդացեցաւ երկու օր վիճաբանութենէ ետեւ:

Փարիզ 23 մարտ
Պապը Գաղղիոյ կողմէն ընդհանրական ժողովին մէջ դեսպան մը գտնուելու առաջարկութիւնը կը մերժէ:

Փարիզ 23 մարտ
Լուր կը պտտի թէ Պ. Ռուէ՝ Երբակուտի ժողովին նախագահ՝ հրաժարական տուեր է:

Օրէնսդրական ժողովին մէջ Պ. Տարիս յայտնեց թէ կառավարութիւնը իրան մը չալտի խնայէ Թուրքիոյ կառավարութեան վրայ առնելիք ունեցող գաղղիացւոյ չաները պաշտպանելու համար:

Սուէի 23 մարտ
Սուէի Սուէին եւ Պոնապի մէջ ներքնածովեան հեռագիրը կատարուող յաջողութեամբ դուրս հանուեցաւ:

Առեւտրական Հեռագիր	
Լիւբլերու 23 Մարտ	
Բաժնակ, Մ. Ն. Օ. 41 1/2	
Ծախուած 42000 հակ	
30680	

Փարիզ 23 Մարտ	
Օսմ. Բոնա. Լոնտոն 437/8-437/8	
» Փարիզ 46,40-46,42/2	
» Փոն 1865 » 349	
» Նոր » 346,25	

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒԹՅՈՒՆ	
ԵՍԱԶՄԵ ՌԵՍՏՈՐԵՒԵ	
42 մարտ	Հինգ շաբթի իրիկուն
	գոցուեցաւ 51 43
43 »	ուրբաթ առաւօտ
	բացուեցաւ 51 43
44 »	իրիկուն գոցուեցաւ
	51 06
	շաբթի առաւօտ
	բացուեցաւ 51 41
	կէս օր գոցուեցաւ 51 44

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Կայսերական հրամանաւ
Դայիմապատմութեան ատտիճան շնորհուեցաւ Թադեոսեան մեծապատիւ Տօքթօր Գրիգոր պէյին, որ երկրորդ յանալիկն բժշկի պաշտօնը կը վարէ:

Վսեմ. Նուպար վաշան երեք շաբթի օրը Միւս եպարքոսին ապարանքն երթալով երկար տեսակցութիւն մ'ըրաւ Նորին բարձրութեան հետ: Նուպար վաշան ասելէ Փարիզ պիտի երթայ քանի մ'օրէն:

Երուսի թէ Բ. Գուռը խնայութեան պատճառներով որոշած է որ դաւառաց կեդրոնական Մութխարըքներուն եւ Վալիի ու Մութխարըքի Մուալլիներուն պաշտօնները վերան:

Լէվելթ—Հէրլտի խօսքին նայելով՝ այս որոշումը քիչ օրէն 'ի գործ պիտի դրուի:

Բումբէի երկաթուղեաց ճարտարապետներուն մեծ մասը չորեքշաբթի օրը ցամաքի ճանքով Անգլիանուալիս դադրին: Յիշեալ ճարտարապետաց զբաղումը Բրէսէլ ալ այսօր մայրաքաղաքըն կ'սկսաւ: Եւ անոր հասնելէն անմիջապէս ետքը յիշութեան ձեռք պիտի դարձնուի: Երուսի թէ երկաթուղեաց ընկերութիւնը միւսը ունի չինութիւնը մեծ վտելով յառաջ տանիլ, եւ մայրաքաղաքէն Երուսի 25 քմէ-ճէի դիւծ մինչեւ յառաջիկայ յուլիսի ամիսը ընցնել:

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ

Ձմրան ստատիկութեանը պատճառաւ մայրաքաղաքին մէջ միւս խիստ քիչացած եւ գինն ալ չափազանց բարձրացած ըլլալով, բարձր մեծ էպարքոսը՝ այստեղ գիններն իջեցնելու համար հեռագրով հրաման զրկեց եւրոպական Տաճկաստանի գաւառաց կառավարիչներուն, որպէս զի մայրաքաղաքին պէտք եղած ոչխարի հօտերն այս կողմ յուզարկեն:

Ի. Պօլիս 12/24 Մարտ 1870

ԱԶԳԱՅԻՆ

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Կոստանդնուպօլսոյ ամենայն Հայոց Պատրիարքական աթոռը բաւական ատեն թափուր մնալէ ետեւ, երբ ընդհանուր ազգին պիտի Ամենապատիւ Ղրիմեան Ս. Հայրիկն միաձայն հաւանութեամբ դահակը ընտրուեցաւ այն աթոռին, նուրական պարտաւորութիւն մը դրաւ ամեն ազգայնոց վրայ՝ ժողովուրդ իւր բոլորիքը եւ միաբան ոգով աշակերտի նորին Արքայութեան օրինաւորութեան մէջ մտցունելու համար ընելու ջանքն ու աշխատութիւնը կարենան սպասուած արդիւնքն արտադրել:

Իրաց այս վիճակին մէջ, երբ նորին Ամեն. Սրբազնութիւնը Ազգէն ընդունած իրաւանց համեմատ՝ բարեհաճեցաւ զմեղ իրեն խորհրդական ընտրել Ազգային Վարչութեան քաղաքական ժողովը կազմելու համար, թէպէտ եւ քաջամանօթ այս գծուար պաշտօնին ծանր պատասխանատուութեանը, անհար էր միջ մերժել իւր առաջարկութիւնը, առանց նուիրական պարտաւորութիւններնու դէմ մեղանչելու իրեն ազգային անհատը:

Այսպէս ուրեմն Ազգային Վարչութիւնը իւր յանձն առած ծանր պաշտօնը 'ի գործ դնել սկսած միջոցին, պարտք կը համարէ իւր ընթացիկ հիմնադրը՝ որ Ամեն. Ս. Պատրիարք հօր հաւանութեամբ ըր վաւերացած է, Ազգին հաղորդել:

Նախ, Ազգ. Վարչութիւնը՝ թէպէտ ուղղակի պատրիարքական ընտրութեամբ հաստատեալ, բայց ինքնզին երեսփոխական ընդհանուր ժողովին պատասխանատու կը ճանչէ: Ուստի պիտի աշխատի ընդհանուր ժողովը ըստ օրինի վերակազմելու համար Ամեն. Սրբազան պատրիարք հօր բրած տնօրէնութեանց գործադրութիւնը փութացնել, եւ անպապա Ազգ. Սահմանադրութեան վերաբնութիւնը երեսփոխանութեան կատարել տալով Բ. Գրան վաւերացման ներկայացնել, եւ մինչեւ 'ի վերաբնութիւն գործարկել եւ յարգել տալ բոլոր ազգայնոց արդի Սահմանադրութեան ոգին ու օգտաւէտ ըսկըզուեցը:

Երկրորդ, որովհետեւ Ազգային Վարչութեան պաշտօնը՝ Օսմանեան պետու-

թեան մէջ գտնուող ազգայնոց ընդհանուր թեան շահերը պաշտպանել է պարզական մարմինն ըստ ողջոյ եւ տրամադրութեան Ազգային Սահմանադրութեան այնպիսի կերպիւ մը կազմակերպել, որ Գաղաքական ժողովը նիստերը մայրաքաղաքիս թաղական կամ անհատական խնդիրներով չի դառնի:

Ուստի որոշեց, անհատական վեճերու լուծմանը համար յատկացուող դատարանական խորհրդէն 'ի դատ, մայրաքաղաքիս մէջ պատահած թաղական կամ ուրիշ մասնաւոր խնդրոց կարգադրութեանը համար յատկապէս Տեղական մասնաժողով մը կազմել, Նմանապէս որոշեց որ բոլոր դաւառական խնդիրները, թէ տեղացի եւ թէ մայրաքաղաքիս մէջ հաստատեալ դաւառական ազգայններէ բաղկացեալ խառն մասնաժողովներու ձեռամբ ընտրելով, արդիւնք տեղեկագրով մը Ազգ. Վարչութեան հաղորդուի, որն որ գործադրութեան մասին պարտաւորապէս ճշ չուտով տնօրինելու եղանակը խորհելու միայն զբաղի: Այս դրութեամբ Գաղ. ժողովը բոլոր անհատական խնդրոց զբաղմունքէ ազատած՝ ատեն կուենայ ընդհանուր թեան օգտին վերաբերեալ խնդիրները՝ նա մասնաւոր դաւառական խնդիրներն ու իւր ուղիքները, եւ անոնց դարձանը խորհիլ ու առաջարկել որոշ որ անկ է:

Երրորդ, որովհետեւ Պատրիարքարանի բարեկարգութիւնը եւ ընդհանրապէս Վարչական մեքենային կանոնաւոր շարժումն ազգային անտեսական վիճակն կախումն ունի, եւ թէպէտ ընդհանուր տրոյ խնդիր լուծումը երեսփոխականական ժողովը հեռահաղորդութեանը վերապահեալ է, բայց Գաղ. ժողովը պիտի ջանայ ձեռնհաս անձանց աշակերտեալով ու չով զննել այս մասին մինչեւ ցարք եղած զանազան առաջարկութիւնները, եւ ըստ այնմ զիրարգործադրելի եղանակի մը տեղեկագրով պատրաստել, կարելի եղածին չափ չուտով Երեսփոխականական ժողովոյ ներկայացնելու համար:

Չորրորդ, յայտնի է թէ Պատրիարքարանի ներքին բարեկարգութիւնը եւ ազգային տնտեսական խնդրոց գործադրութեան վերաբերեալ ծախսերին անհար է առկա լինել մինչեւ 'ի գործադրութիւն ընդհանուր ընելու տնօրէնութեան, Գաղ. ժողովը անմիջապէս Ազգ. Պատրիարքարանի ծախսեց հաշուելիւն ազգին ներկայացնելով՝ բաց մնացած դուռ մարը պիտի պահանջէ իւրաքանչիւր անհատ միջոցակ նպաստ մը խնդրելով միայն ներկայ տարւոյն համար: Եւ ազգային տնտեսական պարտոց մճարմանը համար ալ Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր ջանիք եւ աշխատութեանց պիտի աշակցի:

Հինգերորդ, որովհետեւ կենաց եւ մահու խնդիր մ'է այսօր ամեն ազգաց համար ընդհանուր դատարարութեան խնդիրը, որու կարգադրութեամբ միայն պիտի կարենան դաւառանքալ ազգայինը դարման մը դնել իրենց ցաւոց եւ ազատիլ աղետութեան հալածանքներէն: Գաղ. ժողովը ձեռնհաս անձինքներէ բաղկացեալ Ուսումնական խորհրդոյ մը աշակերտութեամբ պիտի աշխատի ընդհանուր դատարարական ծրագիր մը պատրաստել:

Արդ՝ ազգային դործոց լաւագոյն ընթացքի մէջ մտնելու համար պատշաճ դատուած ներկայ հիմնադրին Ազգին ներկայացնելէ ետեւ, անոր զանազան կէտերուն հետեւեալ գործադրութեանը մասին հարկ եղած միջոցներն թէ Գաղ. ժողովը չի կարենայ ձեռք բերել, որ մի միայն ազգայնոց միաբանութեան եւ վարչութեան վրայ ունեցած վստահութեան կախեալ է, եւ պիտի քաշուի: Բայց այս պաշտօնը այլոց յանձնած ժամանակ ժողովանք սա գոհունակութիւնը միայն պիտի ունենան որ՝ որպիսի կարճատեւ ալ ըլլայ իրենց պաշտօնը վարած միջոցը, իրենց աշխատութիւնը եթէ ուրիշ արդիւնք մ'ալ չունենայ, դոնէ իրենց յաջորդայն գործողութիւնները զիրարացնելու նախապատրաստութիւն մը ըրած պիտի ըլլան: Եւ փորձը պիտի յայտնէ որ ժողովուրդն ու Վարչութիւնը իրենց փոխադարձ պարտականութիւններն անթերի կատարելով միայն կրնան ազգին ամբողջ եւ կանոնա-

և որ վիճակի մէջ գտնուեալն օգնել, իր ճշմարիտ շահուցը հսկել, եւ ապացուցանել միանգամայն որ Ազգը իւր բազմադարեան քաղաքականութեանը համեմատ կը շարունակէ իւր հաւատարիմ հրապարակութիւնն առ կառավարութիւնն Օգոստոսիան Սուլթան Ապտիւլ Կաւրի, որոյ հովանին միակ գրաւակաւն է ազգային գոյութեան:

Ատենադպիր	Ատենապետ
ՏԻՊՐԱՆ	Ս. ԱՊՐՈ
ԵՌԱՅԻՄ ԲԱՆ	
13 մարտ 1870	
Ի Պատրիարքարան Հայոց	
Կ. Պոլիս	

Հռութի Պապին կողմէն Կ. Պոլիս եկած առաքելական նուիրակ Մանսիւն-էօր Բլիւմ եպիսկոպոսը՝ Հռութիւննոր հրահանգներ ստացած ըլլալով հինգշաբթի օրը Հակահասունեան վարդապետներուն 24 ժամ պայմանաժամ տուաւ, որպէս զի մեղայի դան:

Վարդապետներն ալ մերժողական պատասխան տուին գրով:

Հետեւաբար այսօր կամ վաղը բաւարարանք կ'ապաստուի կախակայեալ վարդապետաց դէմ:

Կը լսենք թէ կաթողիկէ Հայոց Հասունեան եւ Հակահասունեան մասերուն կողմէն Բ. Դրան մատուցուած աղերսագիրները՝ հինգշաբթի օրը պաշտօնէն խորհրդոյն ներկայացուելու են, բայց եղած որոշումը դեռ յայտնի չէ:

Նախընթաց թուով Հռութիւն դրուած նամակ մը յիշեցինք որ կը ծառայուէր թէ Գեր. Հասունեան եւ տաւն եւ մէջ հայ կաթողիկէ եպիսկոպոսներ յայտագիր մը տուել են Պապին խնդրելով որ անոնապահութիւնը ժամ առաջ ընդհանրական ժողովին հաստատուի ու հրատարակուի: Ահաւասիկ յիշեալ յայտագիրն իսպառնք, որոյ մէջ կը տեսնուի թէ վերոյիշեալ Հայ-կաթողիկէ եպիսկոպոսները Պապին եւ ճիշդիմաց հաճոյ ըլլալու համար՝ Հայաստանեայց եկեղեցին եւ ազգային պատմութիւնը սուտ վկայութեան կը կոչեն:

«Մեր Հայաստանեայց եկեղեցւոյ մէջ երբեք կ'ստիպուէ յարաբերուած չէ, կրօնի, Հռութիւն քահանայապետին տուած վճռոյն վերջնականութեանը վրայ իրեն գերադոյն տէր եւ վարդապետ կաթողիկէ եկեղեցւոյ» ինչի թ հաւատոյ եւ բարոյականի Մեր նախնեաց վաղեմի եւ բազմաթիւ վկայութիւնները, մեր եկեղեցւոյ պատմական յիշատակարանները բացայայտ կերպիւ կ'ապացուցանեն զայս: Նոյն (Հայաստանեայց) եկեղեցւոյ բոլոր սուրբերն եւ ուղղափառները մինչեւ այսօր իրենք քարոզութիւններուն եւ վարդապետութեանց մէջ միշտ յեղյեղաժէն են զայս: Բայց քանի որ կը տեսնենք թէ կարգ մ'անձինք անսըխալականութիւնը խնդրոյ տակ կը ձգեն, վախճալով այն մեծ չարիքն որ այս նոր կարծիքը կրնայ յառաջ բերել բոլոր տիեզերական եկեղեցւոյ եւ մանաւանդ արեւելեայց համար, վստան զի երբեք տարակոյս եղած չէ որ այդ անսխալականութիւնը Հռութիւն քահանայապետին գերադոյն դասերից յոյ թեան հետ սերտիւ եւ անբաժանապէս կապուած է, հարկ կը համարինք որ ընդհանրական ժողովին սահմանուի ու հրատարակուի, հետեւաբար կը խնդրենք որ այս խնդիրը հնար եղածին չափ շուտով ժողովին ներկայացուի:»

Եւ այս յայտարարութիւնն ընողները տակաւին ինքզինքնին Հայ, եւ Հայաստանեայց եկեղեցին ալ իրենց եկեղեցին կոչելու երես ունին:

Մայրաքաղաքիս Լա թիւքթի լը-

րագիրն Արեւելից, այն է Տաճկաստանի, Եգիպտոսի, Մուսո—վալաքից եւ Յունաստանի մէջ գտնուած ամեն ազգէն կաթողիկայ թիւը 919,000 հաշուելով, այս գումարին մէջ Հայ կաթողիկայ թիւը 77,800 դրել է հետեւեալ հաշուով:

Կ. Պոլիս եւ շրջակայները	20000
Լիբանան, Պաղեստին, Դամասկոս, Պէրսի	1000
Կարին	10000
Էնկերի	8000
Մէրսին	6000
Արդուին	5500
Սեբաստիա	4500
Գերմանիկ (Մարաշ)	4800
Բերիա (Հալէպ)	4000
Մալաթիա	3000
Պրուսա	2000
Տիգրանակերտ	2000
Խարբերդ	2000
Կեսարիա	1000
Գաֆրիէ	1000
Տրապիզոն	1000
Անտիոք	500
Սպահան	500
	77,800

Այս հաշուին մէջ չ'առնուած թիւն ըլլալը յայտնի կը տեսնուի. վստան զի շատ տեղերու կաթողիկէ Հայոց թիւը բուն գտնուածէն շատ աւելի դրուած է, հետեւաբար կրնանք ըսել թէ հաւանական գումարը հազիւ 50,000 կը հասնի:

Ատաքաղաքէն հետեւեալ լուրերը կը գրեն մեզ:

... Խոյսագիր .
Ինչպէս որչա՛ շատ տեղեր՝ անանկ ալ հոս՝ քանի մը տարիէ ի վեր վարդապետ քաջին եւ իւր ընկերակցաց պատուական յիշատակներն՝ յետ աւարտման եկեղեցւոյ վառուար հանդիսի տօնախմբուել ըսկըսած է:

Այս տարի թէեւ առջի տարուան պէս ընդհանուր կերպով չէր, բայց եւ այնպէս կրնամք ըսել որ՝ աւելի փառաւոր եւ նըշանաւոր էր անցեալէն: Ժամ 3 ին հանդէսն սկսած անմահին Նախնեաց դրէն ելած երգով մը Այն լիմնալուսն պէս եկեղեցին զպիւր եկեղեցական երգերով, եւ վիճակին Գեր. առաջնորդ Նիկողոս եպիսկոպոսն զգեստաւորեալ հանդերձ քահանայիւր Ուսումնաբարանն ելան, ուր պատրաստուած էր հանդէսն: Ի յիշատակ «բոց Յիւրդանանց» «Հողոց» եւ «Հանգստեան» շարական կարգացուելէն ետքը, առաջնորդն հանդերձ իւրաքանչիւր զգեստներն հանելու դրնաց, Այս միջոցին Պապիական Մ. Ռուբէն ուսումնասիր երկտասարդ պատուական եւ ազգու ատենաբանութեամբ մը բոլոր Հանդիսականներն զմայլեցուց: Առաջնորդը դարձեալ եկաւ քաղաքիս երեւելեաց ուսանող ընկերութեանը, Գիշ միջոցէ մը ետքը «Թափարիթ ճի Գիշարին» ուրիշ երեւելեաց (Հայ եւ Տաճիկ) հետ բարեհաճեցաւ իւր իսկ ներկայութեամբը պատուասիրել այս ազգային հանդէսը: Առաջնորդը տաճիկներն համառօտ բարեմաղթութիւն մը Օգոստոսիան Սուլթանին անգին կենացն համար ընելէ ետքը, հանդիսին նկատմամբ ալ քանի մը քաջալերական խօսքեր ընելով սրահէն դուրս առաջնորդարանը գնաց: Մէջընդ մէջ երգերով ու ճառերով մանաւանդ չափաւր ուղերձներով հանդէսն երթնելու աւելի կը շքեղանար, Հարկ չէ ըսել որ հանդիսավայրը կամարներով եւ մեր նախնեաց վառուար կենդանագրերով զարդարեալ էին: Ճափաւարութեանց եւ «կեցցէ» ներու ճայներն որոտնդոտ կ'զգոացնէին յիշեալ Ազգային յարկը, Ամբողջ երեք ժամ տեւեց հանդէսն, եւ իւրաքանչիւր ազգայնոց սրտերուն մէջ Վարդապետ անմահ յիշատակը խորագոյն ինն դրոշմեցաւ, այնպէս որ իրական սեռն անգամ իրախուսելով, աւարտմանի վերջը՝ երգեցիկ օրիորդներով հանդիսավայրն եկան, օրիորդ Ապաճեան ազգային եռանդեամբ լի եւ ի քաջալերութիւն համասեփոց սկսաւ ատենաբանութիւն մը, որուն մէջ նշա-

նակութեան արժանի էին այն խօսքերը, որ իր անդոր ձեռքերն ազգային եւ կրօնական դպրամար դորացած՝ այս անգոր շարժելով դէպի յառաջդիմութիւն կը հրաւիրէր ունկնդիրներն: ... Խըմբադիր, խիստ ազգու եւ նշանաւոր էր ըստ իս այս վերջիններուն կատարած հանդէսն: Բոտ որում համոզուած եմ այն ճշմարտութեան որ՝ առանց իրական սեռին կրթութեան անհնար է ազգի մը համար իրական յառաջդիմութիւն: ... Այս թագի (Ս. Նարայեթու) ազգայնաց զարգացման աշակերտութեանց եւ յիշեալ թագի կանանց լատարան յաճախող կանանց զըզացուններն կարծես ազգային եւ կրօնական նկատմամբ բոլորովին տարբերած է միւս թագիներէն: պատճառն արդէն յայտնի է թէ եւ, բայց ... ուրիշ ատեն գրելու միտք եւս ունենալով այժմ կը լսեմ:

Ահաւասիկ կարգացուած ոտանաւորներն նամակիս ծոցը դնելով Յիւր կ'զրկեմ, որոնք եթէ արժան դատէք՝ կրնաք հրատարակել, որուն համար կանխաւ իմ շնորհակալութիւններս ընդունելով կը խնդրեմ: Չմոռնա՛մ նաեւ տեղւոյս Ազգային Ուսումնարանին ուսումնաւարայ դասատուին՝ կարգացած ազգու ոտանաւորը եւ գտած ընդունելութիւնը յիշել, որովհետեւ այն ատենիս պատուական էր որ՝ ծափահարութեամբ կրկին անգամ կարգաւ խնդիր ըլլուելով կրկին տրուեցաւ:

Հրատարակել խնդրելով
1870 մարտ 5
Ատաքաղաք

Սղերդէն դրուած հետեւեալ նամակը մանրամասն նկարագիր մ'է երկրին մէջ անցած անցքերուն, անխիղճ եւ չահասէր ազգայնոց ուսանող մեքենայութիւններուն եւ ժողովրդեան, որոնք վիճակին: Այս նկարագիրը Հայաստանի ուրիշ հետաւոր դասաւանդ Հայ ժողովրդեան վիճակին ալ կրնայ յարմարիլ:

1870 յունվար 13 ի Սղերդ
Մեծապատիւ տեաքը Անձնուէր ընկերութեան Սեբաստիոյ:

Ձեր գրութեանց ուշանալը չափի դուրս դնել անհանգիստ կընէ, համբարութիւնն ինչ հատնելով կը փութանք ատարակել զերկրիները պարզօրէն նկարագրել ի լուր ողջմարտ հասարակութեան:

Ո՛հ, ինչ ըսեմք, Մեծ տեաքը, արդարեւ ճակատագրին կամ գիտութեան կամ բերանց դժբաղ ժամանակի տոկայր բարարութիւններուն մէջ մեծ պաշտպանութեան եւ կարեկցութեան արժանի է: Այն ինչ պատրաստ էինք շրջակայ գիւղերուն կարգաւ այցելութիւն ընելու յարձ ձիւնը կոխեց, բարբարոսութիւնը սատկացաւ: ատարակողաբար անմօրոք Վաղար վարդապետը բազմաթիւ գրութեամբ մեր կողմը կը դաժակի, երկկողման ժամերգութեան ատենը ներս կը մտնայ: ... Ինչպիսի ճայնը եկեղեցւոյ բակը կը դիմաքնէ, իսկոյն նստելու տեղ կը փնտռուի: Առաջնորդը զինքը առաջնորդարան կը հրաւիրէ, անդամար է կընէ, կառաւարկէ ընկերութեան կիրականօրեայ դասարանը նստի, վրաս չունի կընէ: Երկու օր զինքը հիւանդ կը ձեւացնէ տեղս ցուրտ է ըսելով, վարպետ որդիք (Պապօ եւ իւր արքանականները) սոսալ զին կառաւարկին: միւս օր վարպետ մը կը զրկուի եւ դասարանին պատուհանը կը քակէ ընկերութեան ատենապետը լսելով խոհեմութեամբ զինքը կը համոզէ առաջնորդարան նստելու: վարդապետը կը հաճի: հասարակութիւնը կը յաճախէ: Սերորդութեան վրայ երբեք կընէ թէ զիրենք հարստահարութիւնէ ազատելու պիտի ճիշդ թախէ: Արդէն հասարակութիւնը վարպետորդաց զրգմամբը առաջնորդին մեղով ընթացքէն սփռնած են: իսկոյն ստորագրութիւն կը բացուի յիշեալ Վաղար վարդապետը տաճիկները ընտրելու, խոսուն բազմութիւնը առանց հետաւետութեան թէ՛ առաջի դպր, կամ յի երթալ, չը նկատելով կ'ստորագրեն: Կարգը ընկերութեան անդամներուն կողմէն, հետաւետութիւն ընելով կը հրաժարուին: Եւ հասարակութիւնը վարպետորդաց թեւադրութեամբը ոտք կը կոխէ թէ՛ պէտք է որ ընկերութեան կնիքը նոյն ստորագրութեան վրայ կոխուի: ... Ընկերութիւնը

նրա իւր կուսութիւնը անարատ պահելու նկատմամբ խոհեմութեամբ կը հրաժարի: ազգականները կը շատան: ի խալ հանդէս ... սպառնալիքները կը տեղան: ... ատենապետին գլխուն կը թափին, զինքն հասարակութեան կամայ հախառակ եւ խանդարման առիթ ցուցնելով տեսալիտե սակ չարեաց ծագումը կառաւարկին, այնպիսինքն գարոյնը դողովել եւ իր վարժապետութեան հանուելը, ի հարկէ ընկերութիւնն ալ կը խանդարուի ըսելով՝ ըստ որում ատենապետն է գարոյնը կառաւարկէ եւ գաւսատուն թէ հայերէնի թէ արաբերէնի լեզուաց: Նոյնպէս ինքն է կիրականօրեայ աշակերտաց դասախօսութիւն եւ ատենաբանութիւն ընողը: խոհեմութեամբ կը համոզէ գանոնք: բայց վարպետորդաց զրգումը կրկին կը ծագի: յակամայէ ըլլու նադատուելով իւր լոկ ստորագրութիւնը կուտայ: հակառակորդաց բոլորքունն տակաւին չինջնար, Թանգարանը կոխելու ընկերութիւնը ցրուելու, վարժապետները հեռացնելու մեքենաները կը յիշեմ: վերջապէս ընտրելու ստորագրութիւնը կատարուելով, կը յանդիման նորոնորդ Վաղար վարդապետը խոսուն բազմութեամբ, հանդերձ քահանայիւր, տեղւոյս կառաւարկութեանը ներկայանալ: Պետրոս վարդապետը հոն ներկայ կը լընտնուի: կը հարցուի թէ ինչ պաշտօնով եւ կամ ես: կը պատասխանէ թէ քանի տարի յառաջ Բիւրախառանաւ վրայ առաջնորդ էի, անտուկներու գրեմանքներ ու նիւ, եկած եմ ծախելու, ատենիւր եւ տալիքս վերջացնելու: Բարի եւս կեցի: շուտով գործք տես դնայ: ... Իւր հետ գտնուողները կըսեն թէ՛ յառաջ մեղի առաջնորդ էր եւ հիմայ ալ հասարակութիւնը զինքը ընդունելու են:

Կառավարութիւնը կը պատասխանէ: դուք առաջնորդ ունիք: միջկե Պատրիարքարանէն հրաման չ'գալ՝ ընդունելի չէ: այժմ թող երթալ ի Տիգրանակերտ: երբոր հրամանը գալ՝ թող գալ: Հասարակութիւնը կը զայրանայ: Իսկոյն ի Պատրիարքարան կը հեռագրեն: Վաղարը ընտրելու հրաման խնդրելով: ... պատասխան կատանան Վաղարը կառավարութեան եւ ազգին քով համարում չունի: եւ առաջնորդութեան պաշտօնին չը յարմարի եւ Պետրոս վարդապետին մասին հանրագիր մը խրկեցէք: ... Տեղւոյս կառավարութիւնը Վաղարին հրաման կընէ, թէ գործք տես, վաղը չէ միւս օր ասկէ երթալու ես: ... Ինքը իւր արքանականներով կը զայրանայ, ըրածս ինչ է, ինչ յանցանք ունիմ որ Պատրիարքարանը հասարակութեան կամը չ'կատարէ եւ այն անյարմար խօսքեր: Իսկոյն Պետրոս վարդապետին վրայով հանրագիր մը կը խմբաբազրուի ուսանող կ'ստորագրեն, ուսանող ոչ, անկրթութիւնը իր ճայնը կը բարձրացնէ: ...

Կառավարութիւնը հրաման կ'ընէ որ զՎաղարը բռնութեամբ հետացնեն: խուսուրդ բազմութիւն եկեղեցւոյ բակը կը զիջուին: պոռպու ճայները կը ճոխանան յալատեսակ նախատակաւ խօսքեր Պետրոս վարդապետին կողմէն: ... Կրօնականի դպչելու մասին տեսակ տեսակ միտքեր կը բացուին: ... անտեսանելի խաղըութեան տեսարան: ... Եկեղեցւոյ դուռը կը դողուի: վարպետորդ մէկ կողմ քաշուած կը զիտեն: ... Երկպառակութիւնը խոսովութիւնը եւ յուսահատութիւնը յետին ատիճան կը բարձրանայ: ... Վաղար վարդապետը գլխուրով հեռացնելու հրամանը կը խնդրուի: ... հասարակութիւնը տիրութեամբ կը ցրուի: Վաղարը գիշերով քաղաքէն 12 ժամ հեռի Տըհ ըսուած գիւղը կերթայ: քանի մը օր կենալէն ետքը անկէ ալ բռնի կը հանուի: գիշերով քաղաք կուգայ: վարպետորդիք (Պապօյն) առաւարականները ատենապետին կերթան ստորագրութիւն տալով թէ՛ ինքը ինչ կրօնի հետեւելու որ ըլլայ՝ իրենք ալ նոյնը պիտի ընող: ինչ, Նոյն գիշերով կը միկնի դէպ ի բաղէն: կողմերը կերթայ եկեղեցւոյ դուռը կը բացուի, վարպետորդաց զրգմամբը ժողովրդոց մեծագոյն մասը եկեղեցիէն երթար: Պետրոս վարդապետին ետեւը աղօթք չընելու մտք: ինքն ալ կը յուսահատի, եկեղեցիէն չ'իջնար, նաեւ իւր անկառավարութեան պատճառաւ կը յանդիմանուի տեղւոյս կառավարութիւնէն, եւ կ'աւան: կը քայլէ ի Տիգրանակերտ: ...

Մ. Կառաւար. հետեւեալ լուրերը

